

Nr 44.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om åtgärder för avhjälpande av bristen på vissa för jordbruksdriften nödvändiga maskiner och redskap.

(2:a avd.)

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 7 av herr *Domö m. fl.* och II: 14 av herr *Skoglund* i *Doverstorp m. fl.*, har yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att Kungl. Maj:t omedelbart låter vidtaga de åtgärder som äro nödvändiga för att den oroväckande maskin- och redskapsbristen inom jordbruket skall kunna avhjälpas.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för nämnda yrkande, får utskottet hänvisa till motionerna.

Utskottet får här erinra, att det i förevarande motioner berörda spørsmålet nyligen varit föremål för behandling i riksdagens första kammare i det att chefen för folkhushållningsdepartementet, statsrådet Sträng, på grund av en i ämnet framställd interpellation av ledamoten av kammaren, herr Osvald, den 18 februari 1948 lämnat en redogörelse för de åtgärder som vidtagits eller kunde emotes för att trygga jordbrukets behov av maskiner och redskap. Statsrådet anförde därvid i huvudsak följande.

Vad beträffar tilldelningen av järn till svenska tillverkare av lantbruksmaskiner och redskap utgjorde densamma i runda tal under år 1943 35 000 ton, under år 1944 29 000 ton, under år 1945 22 000 ton samt åren 1946 och 1947 26 000 ton för vardera året. Nedgången under år 1945 sammanhängde med verkstadskonflikten. Siffran för år 1947 är dock endast beräknad.

För den övervägande delen av järnleveranserna till ifrågavarande ändamål har Domnarvets järnverk svarat. Detta verk har emellertid under åren 1946 och 1947 måst vidkännas en väsentlig nedgång i produktionen beroende på svårigheter med arbetskraft och — under senare delen av år 1947 — elektrisk kraft. Dessa omständigheter ha naturligen medfört svårigheter att förse tillverkarna av lantbruksmaskiner med erforderliga kvantiteter järn. Industrikommissionen har emellertid hos Domnarvet lyckats utverka, att de erforderliga leveransreduktionerna i mindre grad gått ut över tillverkarna av lantbruksmaskiner och redskap än över andra fabrikanter.

För att möjliggöra ökad produktion av material till nu ifrågavarande tillverkning har industrikommissionen dels sökt att från Domnarvet till järnverk, som icke tillhöra maskin- och redskapstillverkarnas sedvanliga leverantörer, överflytta order å rund-, fyrkant- och plattjärn, dels uppmanat tillverkarna att nedbringa antalet dimensioner för att på så sätt åstadkom-

ma större och enhetligare specifikationer för beställningarna hos järnverken, dels även understött järnverkens hänvändelser till tillverkarna att ställa arbetskraft till järnverkens förfogande.

För år 1948 beräknas leveranserna av svenskt järn från maskin- och redskapstillverkarnas ordinarie järnleverantörer till omkring 25 000 ton. Därutöver torde, om tilldelningen av elektrisk kraft icke minskas och icke heller särskilda svårigheter beträffande arbetskraft uppkomma, en leverans om 1 000 å 2 000 ton järn kunna komma i fråga från de icke ordinarie leverantörer, till vilka vissa order på rund-, fyrkant- och plattjärn överflyttats.

Man söker även att få till stånd import av järn för ifrågavarande ändamål, främst från England. Förhoppningar föreligga här att inom ramen för gällande handelsavtal från detta land erhålla en kvantitet om cirka 4 000 ton järn. Under år 1947 har för ändamålet tillstyrkts importlicenser å järn om tillhoppa 7 584 ton. En icke obetydlig del av sistnämnda kvantitet, uppskattningsvis 3 500 ton, väntas inkomma till landet under 1948.

Sålunda skulle under hela år 1948 sammanlagt 33 000 å 34 000 ton järn kunna ställas till de inhemska lantbruksmaskins- och redskapstillverkarnas förfogande. Om minimibehovet beräknas till 37 000 ton skulle alltså en brist om 3 000 å 4 000 ton föreligga. Dock måste härvid beaktas, att endast en obetydlig del av importjärnet kan förutses inkomma till landet under årets första månader.

Traktorer och andra lantbruksmaskiner ha under år 1946 importerats för sammanlagt 15,1 miljoner kronor, varav 13,9 miljoner kronor belöpte på traktorer och återstoden 1,2 miljoner på andra lantbruksmaskiner. Under 1947 har den sammanlagda importen haft ett värde av 25,2 miljoner kronor, därav 21,9 miljoner kronor för traktorer och 3,3 miljoner kronor för övriga lantbruksmaskiner.

Vad angår importen under 1948 av traktorer och andra lantbruksmaskiner samt reservdelar från hårdvalutaländer, har det ansetts möjligt att för första halvåret reservera 12 miljoner kronor. Härav beräknas omkring 3 miljoner kronor för varor, som redan ankommit till svenska hamnar. Enligt uppgift från industrikommissionen är det totala antalet i svenska hamnar liggande traktorer för närvarande 163. För ny import skulle reserveras 9 miljoner kronor, varav 5 miljoner kronor för traktorer — motsvarande omkring 1 000 stycken — 2,5 miljoner kronor för reservdelar och 1,5 miljoner kronor för plogar och specialmaskiner.

Även från andra länder, främst England, torde man kunna räkna med import av lantbruksmaskiner och redskap. Sålunda torde från England kunna levereras 2 000 å 4 000 stycken traktorer av typen Fordson Major och vidare ett antal traktorer av typen Ferguson. Importlicens har hittills beviljats å 1 200 stycken traktorer av förut nämnda märke och 1 000 stycken av typen Ferguson. Även av ytterligare ett par engelska traktortyper är viss mindre import att vänta.

Förutsättningar finnas för att den inhemska tillverkningen under år 1948 av traktorer kommer att uppgå till sammanlagt 5 000 stycken. En del av dessa torde emellertid komma att exporteras, så att för den inhemska efterfrågan skulle återstå omkring 3 900 stycken. Man kan sålunda räkna med en tillförsel av nya traktorer under år 1948 av lägst 8 000 och högst 10 000 stycken. Importen av traktorer under åren 1946 och 1947 utgjorde cirka 3 200 resp. 5 000 stycken. Tillförseln till jordbruket av inom landet tillverkade traktorer utgjorde under dessa båda år i runda tal 900 resp. 1 900.

Under åren 1946—1948 torde det svenska jordbruket således kunna räkna med en samlad tillförsel av lägst 19 000 och högst 21 000 traktorer. Om

detta ses emot att vårt totala traktorbestånd åren närmast före kriget icke översteg 20 000 egentliga traktorer, kan situationen i detta avseende anses relativt tillfredsställande.

Under hänvisning till det anförda uttalade statsrådet, att myndigheterna inom ramen av föreliggande resurser sökt på allt sätt främja tillverkning och import av maskiner och redskap för lantbruket. Ytterligare utvägar komme emellertid att sökas. Statsrådet förklarade sig slutligen till fullo inse den samhälleliga vikten av att jordbrukets maskin- och redskapsfrågor löstes på ett tillfredsställande sätt.

Utskottet har i vederbörlig ordning inhämtat utlåtanden över motionerna från lantbruksstyrelsen, kommerskollegium, som jämte eget utlåtande överlämnat av ämbetsverket inhämtade yttranden från Kooperativa förbundet och Sveriges industriförbund, statens handelskommission, statens industrikommission och Sveriges lantbruksförbund. Av yttrandena må här återgivas följande.

Lantbruksstyrelsen har under framhållande av att tillgodoseendet av jordbrukets maskinbehov utgjorde en nödvändig förutsättning för tryggandet av den inhemska jordbruksproduktionen och med understrykande av den rådande allvarliga bristen på lantbruksmaskiner och lantbruksredskap förordat vidtagande av åtgärder till bristens avhjälpande.

Under hänvisning till förenämnda interpellationssvar har *kommerskollegium* erinrat, att myndigheterna redan hade sin uppmärksamhet riktad på ifrågavarande, för det svenska jordbruket och dess önskvärda rationalisering vitala spörsmål. Det syntes även kunna förväntas, att detsamma skulle så långt möjligt vore beaktas, oavsett om en särskild framställning i ämnet gjordes från riksdagen.

Statens industrikommission har i sitt utlåtande lämnat vissa kompletterande uppgifter till statsrådet Strängs interpellationssvar och därvid anført följande.

De i statsrådets svar omnämnda icke ordinarie leverantörerna av järn till lantbruksmaskins- och redskapstillverkare ha numera åtagit sig att under innevarande år till dessa tillverkare leverera tillhopa cirka 2 100 ton. Smedjebäckens Valsverks AB, som tillhör dessa tillverkares ordinarie järnleverantörer, har, sedan verket erhållit erforderligt tillskott av såväl elektrisk kraft som arbetskraft, förbundit sig att under tiden den 15 februari—1 april — utöver ordinarie leveranser — till här ifrågavarande tillverkares förfogande ställa ytterligare cirka 400 ton med 60 ton per vecka. Huruvida detta järnverk även efter den 1 april kommer att kunna åtaga sig extra leveranser till här ifrågavarande tillverkare kommer att bli beroende av verkets tillgång till härför erforderlig arbetskraft. Kommissionen har för avsikt att i sinom tid upptaga diskussioner med verket angående fortsatta leveranser.

Vad angår de försök, som gjorts att erhålla järn från England för här ifrågavarande tillverkningar, vill kommissionen meddela, att cirka 3 400 ton järn kontrakterats för successiv leverans under år 1948. Ytterligare en kvantitet om 874 ton har utlovats skola levereras från England, varvid några utfästelser beträffande leveranstider dock icke kunnat lämnas. Från Eng-

land torde sålunda cirka 4 300 ton vara att förvänta, ehuru dock ovisshet råder beträffande leveranstiderna för den mindre kvantiteten.

Vad sedan angår frågan om importen av traktorer, vill kommissionen nämna, att i det med Österrike nyligen träffade handelsavtalet upptagits en import från detta land av 200 Steyertraktorer.

Slutligen får kommissionen framhålla, att vad ovan anförts visserligen medför en viss mindre förbättring av försörjningen med material för lantbruksmaskiner och -redskap, men att likväl en brist om 2 000 à 3 000 ton järn fortfarande torde komma att föreligga.

Statens handelskommission, som endast berört frågor som avse den internationella handeln, har under hänvisning till statsrådet Strängs interpellationssvar uttalat följande.

Vad som i interpellationssvaret anfördes om importen av järn från England för lantbruksmaskintillverkning och förhoppningarna att inom ramen för gällande handelsavtal från detta land erhålla en viss kvantitet äger alltså giltighet. För närvarande är det icke möjligt att göra några ytterligare uttalanden om den fortsatta importen av järn från England med hänsyn till att de engelska exportpriserna på järn av ifrågakvarande slag anses för höga i förhållande till den svenska prissättningen för de färdiga lantbruksmaskinerna. Överläggningar lära pågå mellan maskin- och redskapstillverkarna, å ena sidan, samt statens priskontrollnämnd och statens industrikommission, å den andra.

Beträffande importen under 1948 av traktorer och andra lantbruksmaskiner samt reservdelar från hårdvalutaländer må utöver vad som nämndes i sagda interpellationssvar anföras, att till och med den 30 mars under innevarande år licenser beviljats för import från hårdvalutaländer av traktorer, plogar och redskap till ett värde av i runt tal 4,4 miljoner kronor, varav omkring 3,9 miljoner kronor avse traktorer till ett antal av omkring 1 070 och återstoden eller drygt en halv miljon kronor avser plogar och redskap. Importlicenser för reservdelar ha beviljats till ett värde av 1,5 miljoner kronor.

I fråga om importen av traktorer från England må som komplettering till de av chefen för folkhushållningsdepartementet lämnade uppgifterna nämnas, att under januari och februari 1948 licenser beviljats för import av tillhoppa 1 678 traktorer till ett värde av omkring 12 miljoner kronor. För närvarande pågår en omfattande licensgivning. De nuvarande dispositionerna antyda, att licensgivningen för traktorer från England inom en mycket snar framtid bör ha uppgått till drygt 3 500 traktorer.

Vad angår möjligheterna till import av lantbruksmaskiner under senare delen av 1948 anser sig handelskommissionen böra understryka, att valutaläget är så ytterligt allvarligt, att nedskärningar måste göras även av import av högsta angelägenhetsgrad. Att bestämma omfattningen av dessa nedskärningar blir därför en avvägningsfråga. Vid den avvägning, som inom ramen för den av Kungl. Maj:t fastställda s. k. hårdvalutaimportplanen ankommer på handelskommissionen, kommer lantbrukets trängande behov av maskinell utrustning att av kommissionen beaktas. Detsamma gäller vid licensgivningen för import av lantbruksmaskiner från s. k. svagvalutaländer, vilken licensgivning dock i stort sett kan ske endast inom de gränser, som finnas uppdragna i gällande handelsavtal.

Handelskommissionen anser sig slutligen böra med några ord beröra den svenska exporten av andra lantbruksmaskiner än traktorer. Exporten av viktigare sådana maskiner framgår av nedanstående tablå.

	Utförselvärdet i 1 000-tal kronor			
	1944	1945	1946	1947
Tröskverk	724	663	852	890
Såningsmaskiner	972	877	1 140	671
Gödselspridare	43	77	432	405
Skördemaskiner	1 203	1 415	4 600	3 562
Slåttermaskiner	1 360	2 934	3 934	3 231
Hästräfsor och hövändare	116	331	494	391
Ogräsrensare och hästhackor	—	—	—	398
Summa	4 418	6 297	11 452	9 548.

Exporten torde under de sista åren omfattat ungefär 15 procent av antalet inom landet levererade maskiner.

Till största delen torde exporten under de senaste åren möjliggjorts genom import av järn samt genom inköp i fria marknaden, medan däremot av industrikommissionen prioriterat järn åtgått för inom landet levererade maskiner. Exporten har till större delen gått till grannländerna samt Nederländerna, Belgien och Schweiz. De skäl som talat mot en drastisk nedskärning av exporten för att därmed underlätta den inhemska försörjningen, ha varit dels önskemålet att på längre sikt bevara de gamla utlandsmarknaderna för svenska lantbruksmaskiner, bland vilka särskilt de nordiska länderna fäst synnerligen stor vikt vid dessa leveranser, dels den omständigheten, att nuvarande inhemska prisförhållanden torde förutsätta att maskiner, som tillverkats av importerat material, åtminstone i viss utsträckning åter exporteras. Det kan ur sistnämnda synpunkt ifrågasättas huruvida en avveckling av exporten nämnvärt skulle öka tillgången på maskiner inom landet. Till den ovan återgivna uppfattningen har även direktören H. A:son Moberg i statens maskinprovvningsanstalt i en utredning beträffande behovet av lantbruksmaskiner under år 1948 anslutit sig.

Det osäkra läget i fråga om den inhemska försörjningen under 1948 har dock medfört en viss försiktighet i fråga om exportutfästelser i olika handelsavtal under år 1948. Nämnas kan att exportutfästelserna i bilaterala varuutbytesavtal för 1948 torde komma att stanna vid ca 5,5 miljoner kronor mot i runt tal 7 miljoner kronor under 1947.

Kooperativa förbundet och Sveriges lantbruksförbund ha förordat vidtagande av åtgärder i av motionärerna angivet syfte.

Sveriges industriförbund har framhållit nödvändigheten av att öka den inhemska produktionen av jordbruksmaskiner. Det vore därför önskvärt, att ytterligare importjärn kunde ställas till jordbruksmaskinindustriens förfogande. Om dylikt järn kunde uppbringas, komme det emellertid sannolikt att betinga så höga priser, att dessa icke kunde inrymmas i de mycket snäva kalkyler, som gällde inom denna bransch. Då priset på exempelvis skördemaskiner icke fått höjas sedan år 1941, vore det nuvarande prisläget på hemmamarknaden uppenbart otillfredsställande och företagens räntabilitet hade under de senaste åren utsatts för allvarliga påfrestningar. En bättre försörjning med importjärn och därmed en utökad inhemsk tillverkning skulle kunna underlättas, om företagen i branschen finge medgivande att företaga vissa väl motiverade prisjusteringar.

Utskottet. Utskottet finner i likhet med motionärerna det vara ett intresse av största betydelse för landets försörjning att jordbrukets behov av maskiner och redskap i görligaste mån tillgodoses. Såsom av den föregående redogörelsen framgår har emellertid, sedan förevarande motioner avlämnats, statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet i ett i första kammaren den 18 februari 1948 avgivet svar på en interpellation i ämnet lämnat en ingående redogörelse för de åtgärder som vidtagits eller komma att vidtagas för att trygga jordbrukets maskinbehov. I nämnda interpellationssvar uttalades bland annat, att myndigheterna inom ramen för tillgängliga resurser sökt på allt sätt främja tillverkning och import av maskiner och redskap för lantbruket och att ytterligare utvägar komme att sökas. Departementschefen förklarade sig tillika till fullo inse den samhälleliga vikten av att jordbrukets maskin- och redskapsbehov löstes på ett tillfredsställande sätt. Med hänsyn till vad sålunda förekommit anser utskottet, som med tillfredsställelse hälsat de åtgärder på hithörande område som redan vidtagits eller av departementschefen utlovats, tillräckliga skäl icke föreligga för utskottet att tillstyrka någon riksdagens åtgärd i anledning av motionerna. Utskottet får därför hemställa,

att de likalydande motionerna I: 7 och II: 14 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 3 juni 1948.

På jordbruksutskottets vägnar:

L. TJÄLLGREN.

Närvarande: se under utlåtandet nr 40.
